

Debatt

Offentlighetsprincip

Så länge utlämnandet av uppgifter inte skadar någon person så ska de lämnas ut för att insyn är själva fundamentet i svensk offentlighetsprincip.

Kommunen får inte hemlighålla hur utbredd smittan är

När Göteborgs stad vägrar att lämna ut uppgifter om hur många som är smittade och på vilka äldreboenden de finns lever de inte upp till kraven i grundlagen. Att hänvisa till sekretess är fel eftersom det går att anonymisera underlaget, vilket innebär att ingen enskild kommer till skada, skriver yttrandefrihetsexperten Nils Funcke.

Tidspress, patientsekretess, sammanställning saknas, affärssekretess, meddelarfriheten upphävd, sekretess för riskanalys, säkerhetsskäl vid frestida händelser. Sveriges kommuner har visat en god kunskap när det gäller vilka invändningar som finns för att lämna ut uppgifter om äldreården och pandemin.

Medier runt om i Sverige har nekats att få veta vilka äldreboenden som drabbats covid-19. Inte heller det totala antalet smittade på äldreboenden och inom hemtjänsten har lämnats ut. Kommuner har ibland hänvisat till fel bestämmelser och ibland feltolkat rätt bestämmelser och som i Sörmland gemensamt kommit överens om att förhålla begäran om utlämnande.

Grundinställningen har som i Göteborg kännetecknats av att ”patientsekretessen kräver att vi begränsar vår kommunikation till ett minimum”. När utgångspunkten borde vara att smittbekämpningen kräver att ”vi är öppna med alla uppgifter som inte skadar en enskild”.

Enligt Offentlighets- och sekretesslagen (25:1 och 26:1) gäller sekretess inom hälso-, sjuk- och socialvården om ”en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden”. Trots sekretessen kan sådana uppgifter lämnas ut om det står klart att ett utlämnande inte leder till men för den enskilde eller närstående. Det kan sättas ifråga om den enskilde kan anses lida men om uppgiften om enbart smitta hos en enskild blir känd eftersom sannolikt minst hälften av befolkningen kommer att drabbas. Covid-19 är ingen sjukdom som kan förknippas med någon form av syndfullt eller osunt leverne och uppfattas som skamfylld.

Det Göteborgs-Posten, SVT, Eskilstuna-Kuriren, Nerikes Allehanda med flera redaktioner begärt att få del av har inte gått individer utan generella uppgifter. Bestämmelserna i offentlighets- och sekretesslagen (OSL) är därmed inte tillämpliga och utlämnande av det totala antalet smittade äldre eller vilka äldreboenden som drabbats kan

Med hjälp av anonymitetsskyddet för meddelare har Göteborgs-Posten med flera medier gjort egna sammanställningar över vilka äldreboenden som drabbats. Meddelarfriheten är en säkerhetsventil när offentlighetsprincipen inte tillämpas som tänkt eller för rätten att, med vissa specifika undantag, lämna uppgifter även om de omfattas av sekretess, skriver debattören.

Bild: Janerik Henriksson

”Grundinställningen har som i Göteborg kännetecknats av att ”patientsekretessen kräver att vi begränsar vår kommunikation till ett minimum”. När utgångspunkten borde vara att smittbekämpningen kräver att ”vi är öppna med alla uppgifter som inte skadar en enskild”.

inte leda till att enskilda identifieras. Ett annat argument som kommunerna använt är att det gäller sekretess för de begärda uppgifterna enligt bestämmelserna om risk- och sårbarhetsanalys (RSA). Den lag som avses (1994:1720) reglerade kommunernas roll och ansvar inom civilförsvaret i händelse av krig eller krigsfara. Den har sedan vidgats till att gälla ”extraordinära” händelser i fredstid, det vill säga när det ”uppstår allvarliga störningar i viktiga samhällsfunktioner eller att det hotar grundläggande värden”. Enligt offentlighets- och sekretesslagen (18:1) gäller sekretess för planering och förberedelser samt hanteringen av sådana händelser om ”det kan antas att det allmännas möjligheter att förebygga och hantera frestida kriser motverkas”. Syftet är att hemlighålla uppgifter som kan användas för att angripa myndigheter, enskilda eller samhället i stort när det gäller att bekämpa en allvarlig händelse. För uppgifterna gäller den lägre graden av sekretess (rakt skaderekvisit) vilket innebär att uppgifterna kan lämnas ut trots sekretess om det inte kan antas motverka förebryggandet av eller hanteringen av kriser. Att spridningen av covid-19 inom äldreården skulle klassas som en extraordinär händelsen enligt lagstiftarens intentioner är långsökt. Bestämmelsen är helt enkelt inte tillämplig i de aktuella fallen. ”Vi har ingen sammanställning av de begärda uppgifterna” är en annan invändning. Det är för det första sant endast om kommunen inte lämt ett underlag till Socialsty-

relsen och Folkhälsomyndigheten för deras utformande av föreskrifter och fördelning av skyddsutrustning. För det andra gäller enligt svensk grundlag att en myndighet är skyldig att göra sådana sammanställningar om det kan ske med rutinbetonade åtgärder. Någon uppskattning av arbetsinsatsen för att göra en sådan sammanställning har inte redovisats. Att förhålla en begäran att få del av uppgifter är ren obstruktion i strid med grundlagen. Förfrågningar ska handläggas skyndsamt JO har angett att befintliga uppgifter som inte kräver en sekretessprövning ska lämnas ut inom tre arbetsdagar. Coronaviruset skapar inget undantag. Med hjälp av anonymitetsskyddet för uppgiftslämnare har Göteborgs-Posten med flera medier gjort egna sammanställningar över vilka äldreboenden som drabbats. Meddelarfriheten är en säkerhetsventil när offentlighetsprincipen inte tillämpas och ger också en rätt att, med vissa specifika undantag, lämna uppgifter även om de omfattas av sekretess.

Meddelarfriheten är central för att säkerställa insynsintresset. Gång efter annan åsidosätts denna rättighet i olika sammanhang. Örebro, Västerås och Gällivare kommuner har utmärkt sig genom att utsträckt tystnadsplikten för anställda generellt. I Gällivare fick vårdpersonalen det korthuggna beskedet att ”medarbetare bör inte svara på någon fråga alls från media”. Rätten till insyn infördes i december 1766. Tanken är att minimera misshushållning, korruption och rättsröta. Offentlighetsprincipen har i upplysta tider beskrivits som en möjlighet för myndigheterna att skaffa sig legitimitet och erhålla medborgarnas förtroende. Covid-19 har på vissa hålla angripit detta konstitutionella immunförsvaret. De kommuner som försvarar mediernas granskning gör sig själva och smittbekämpningen en björntjänst. Utan en långtgående öppenhet är risken uppenbar att information och granskning ersätts av ryktesspridning och skapar grogrund för konspirationstänkande. En inte alltför långsökt teori som riskerar att få fotfäste är att kommunerna försöker dölja hur illa organiserad vården av våra äldre är. Dåligt utbildade timanställda som inte har råd att sjukskriva får gå från äldreboende till äldreboende med bristande skyddsutrustning samtidigt som barn inte får besöka sina friska, sjuka eller döende föräldrar inom äldreomsorgen.

Fria Ord

Skriv till Fria ord! E-post: friaord@gp.se

Cyklister – ta ansvar för er miljöförstöring

Som hundägare använder jag mig ofta av Änggårdsborgens fantastiska variation av stigar. De senaste åren har cykling i skog blivit en slags motionsform som säkert är bra men tyvärr upplever jag det som att hänsyn till medmänniskor, hundar och natur får stryka på foten när cyklisterna kommer fort, ofta flera i bredd.

Har förstått det som att vi ska samsas på iordninggjorda stigar, men att gående har företräde. Gott så långt, men att ständigt möta dessa cyklister på de småstigar som löper kors och tvärs genom området är svårt för att inte tala om hur förstörd marken är. Och innan någon säger något om att det regnat mycket eller att det alltid sett ut så här så är det med min långa erfarenhet av att gå långa hundpromenader i ur och skur i naturreservatet som jag kan konstatera att naturen numera aldrig hinner återhämta sig. Hjulspår och lervälling, sönderkörda rötter och bortskavd lava och mossar är något cyklisterna måste ta ansvar för, den skada är inget som vanliga motionä-

Hjulspår och lervälling, sönderkörda rötter och bortskavd lava och mossar är något cyklisterna måste ta ansvar för, menar insändarskribenten. Arkivbild: Emelie Asplund

rer orsakar alldeles oavsett att det den här våren är betydligt fler människor som samsas om utrymmet.

På Naturvårdsverket.se finns uppmaningen att cykla skonsamt i naturen och att anpassa välgval och körsätt så du inte skadar marken i onödan. Man ska särskilt undvika mjuka stigar, speciellt på våren och hösten,

när det är blött i markerna och undvika att cykla över känsliga marktyper. Dessutom uppmanas det att anpassa körsätt efter underlag och tänka på att grovmönstrade däck lätt skadar stigar och ömtålig mark. Kanske något att fundera över.

A Persson, Högso

Vi borde vara tacksamma för Kinas agerande

Replik 29/4 Ställ Kinas kommunistparti till svans

Mycket av det som skrivs om Kina i svensk massmedia är tyvärr onyanserat och inte sällan rent fiendligt mot landet och dess ledning, men Thomas Pompes text på Fria ord 29/4 riktigt osar av ett ideologiskt Kina-hat som det nog är ganska meningslöst att debattera.

Något som är värt att bemöta är dock påståendet att vi fått en coronapandemi på grund av sen information från just Kina. Ett påstående som nu också blivit populärt bland amerikanska politiker som vill flytta fokus bort från USA:s bedrövliga hantering av situationen att skylla på just Kina.

Men oavsett om någon information kunde släppts tidigare, eller hur mycket Kina har ”mörkat” för att använda massmedias rådande narrativ, så är sanningen den att Kina genomfört ett mycket effektivt arbete för att stoppa smittans spridning. Både till andra delar av Kina och

”Kina har fått beröm”, skriver Daniel Uppström.

Bild: Ali Lorestani

till utlandet. Och för detta har man fått mycket beröm av bland andra WHO. Kina köpte med sitt agerande mycket tid åt omvärlden. Det borde vi vara tacksamma för. Men tyvärr är det tid som Europa och USA slängde bort. Medan många asi-

atiska länder i stället valde att förbereda sig. Jämför utvecklingen i USA med den i Sydkorea, som fick sina första bekräftade fall av corona ungefär samtidigt.

Daniel Uppström

Bild: Jonas Ekström

Munskydd borde vara självklart i kollektivtrafiken

Det är känt att munskydd inte skyddar den som bär dem. Däremot minskar bäraren risken för att smitta andra. Ren logik säger att om två personer bär munskydd minskar de risken att smitta varandra.

När bussar och spårvagnar fylls upp i början och slutet av arbetsdagen står folk till och med och trängs i gångarna utan munskydd. Ska det då vara så svårt att införa krav på munskydd för att alla kunna gå ombord på allmänna transportmedel?

Det kan alla kosta på sig och påverkar ju knappast den personliga friheten! Paul van der Vliet

Obegriplig matematik kring jobben

För några dagar sedan kunde vi höra i Rapport att jordbruket och skogsägare inte kan genomföra önskat arbete på grund av avsaknad av arbetskraft. Några specialtillstånd hade någon fått att importera arbetare från Polen.

Enligt Rapport (4/5) kommer minst 500 000 vara arbetslösa i Sverige snart.

Avsaknad av arbetskraft och enorm arbetslöshet – hur är detta möjligt? Är det mer lönsamt att vara arbetslös än att arbeta? Inte konstigt att skatterna är höga och att välfärden saknar pengar!

Har dumhet ingen begränsning? Pensionär i Torslanda

Riktig abstinens

Nu har det passerat en gräns börjar att få riktig abstinens Ingen fotboll alls får man se Varken på Ullevi eller på tv

Det är tråkigt vill jag lova jag får riktigt svårt att sova Det finns ju de som tycker utbudet är bättre nu jag tänker då närmast på min fru

Hon tycker alltid det för mycket sport i media som jag vill se när vi är lediga Men jag längtar tills det här är över för fotboll (Blåvitt) är något vi alla behöver Den Blåvite Poeten

Språkspalten

Lars-Gunnar Andersson Professor i modern svenska vid Göteborgs universitet. Mejla din språkfråga till lgandersson.sprakbruket@gmail.com

Öppna upp och stänga ner

Den här spalten tar upp ett ämne som kan jaga upp språkkänslan hos en del läsare, nämligen nya partikelverb. Jag skrev nyss ta upp och jaga upp och använde då två lite äldre partikelverb, en komplex verb som består av ett vanligt verb följt av en partikel (ett adverb eller en preposition). Så här formuleras saken i ett mejl: ” I dessa coronatider så hör man mest varje dag att verksamheter stängs ner eller startas upp. Vad är orsaken till att ner respektive upp läggs till. Räcker inte stänga eller starta? Eller betyder tillägget att starten eller stängningen sker successivt? Eller är det bara ett oskick som låter intressant? Ett onödigt tillägg?”

Oskick eller onödigt? Nej, så enkelt är det inte. Ta stänga ner som exempel. Vi har kunnat läsa om hur företag, skolor och hela samhällen stängt ner den senaste tiden. När jag går ut, stänger jag dörren efter mig. Jag stänger inte ner dörren. Med stänga ner menar man något mer omfattande än bara en enkel stängning av en dörr. Det finns alltså en betydelseskilnad mellan stänga och stänga ner. Om den här betydelsedistinktionen gör språket bättre eller sämre, kan man diskutera. Svenskan fungerade ju bra innan vi började säga stänga ner.

”Starta upp är ett liknande exempel. Man startar bilen på morgonen, man startar inte upp den (såvida det inte är en veteranbil som stått inlåst under vintern). Däremot kan man starta upp företag och verksamheter. Partikel verbet starta upp används om mer komplexa ting än bilar och gräsklippare.

Starta upp är ett liknande exempel. Man startar bilen på morgonen, man startar inte upp den (såvida det inte är en veteranbil som stått inlåst under vintern). Däremot kan man starta upp företag och verksamheter. Partikel verbet starta upp används om mer komplexa ting än bilar och gräsklippare.

Vi kan också jämföra öppna och öppna upp. Vi öppnar brev och burkar (konkreta saker), men vi öppnar upp för en diskussion (i abstrakt och överförd betydelse).

Ett annat mejl uttryckte irritation över uttrycket skala upp. I den typiska användningen handlar det om att öka volymen i en verksamhet till exempel genom ökad produktion och breddad kundbas. Partikelverb som ta upp, ta till, ta av, ta på, stänga av, stänga till och hundratals andra har vi haft i svenskan sedan flera hundra år. Det är också ett produktivt mönster för att bilda nya ord, och nya ord har en tendens att irritera ett känsligt språköra. När dessutom flera av de här nya uttrycken är lånade från engelskan, får vän av ordning ytterligare ett skäl för sin aversion. Engelskan har close down, start up, open up och scale up. De motsvarande svenska uttrycken är översättningslån från engelskan, men de nya orden följer etablerade svenska ordbildningsmönster. Många sörjer, med all rätt, förlusten av äldre betydelsedistinktioner som knapp–nästan, chans–risk och inte minst var–var, men få gläds åt nya distinktioner som öppna–öppna upp och stänga–stänga ner. Allt nytt i språket är inte nödvändigtvis av ondo. Inte nödvändigtvis av godo heller.